

KUMAN LEHÇESİ SÖZLÜĞÜ

Grönbech, Kaare (1992), *Kuman Lehçesi Sözlüğü* (Çev. Kemal Aytaç), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları, 238 s.

Musa SALAN*

Gazi Türkiyat, Güz 2013/13: 229-242

Codex Cumanicus¹, tarihî Türk yazı dilleri arasında Latin harfli ilk eser olarak hâlâ önemli bir mevkiyi işgal etmektedir. Yazıldığı alfabe dolayısıyla sahip olduğu değer bir yana, bu eser, Doğu Türk yazı dilinden etkilenmemiş saf Kıpçakçanın temsilcisi olma hüviyeti ile de muazzam bir öneme sahiptir.

Fransiskan mezhebine bağlı İtalyan ve Alman misyonerler tarafından tahmini olarak en erken XIII. yüzyıl içerisinde, en geç XIV. yüzyılın ilk yarısında kayda geçirilen² bu derleme metin; İtalyan misyonerler tarafından yazıldığı için İtalyan bölümü olarak adlandırılan ve içinde Latince-Farsça-Kumanca sözcük listesi bulunan ilk bölüm ile Alman misyonerler tarafından yazıldığı ve içerisinde de Orta Almanca barındırdığı için Alman bölümü olarak adlandırılan³ ve Kumanca-Almanca, Kumanca- Latince, sözcük listeleri, dilbilgisi notları, bilmeceler ile dini metinler bulunan bölümden oluşmaktadır.⁴

CC, Klaproth'un 1828'de kaleme aldığı çalışma ile bilim camiasının dikkatlerine sunulmuş,⁵ daha sonra pek çok münferit çalışmaya inceleme konusu olmuştur. Üze-

* Arş. Gör., Gazi Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü. musasalan@yahoo.com.

¹ Buradan itibaren CC kısaltması ile verilecektir.

² Takvim ile ilgili veriler (CC, 72/80-81) üzerinde titiz bir çalışma yapan Bazin, eserin 1293-1295 yılları arasında bir araya getirildiğini ileri sürmüştür (bk. Golden 1992: 32). Aynı şekilde Samoyloviç de hicrî (Farsça sütununda yer alan Arapça ay adları sayesinde) ve miladî takvimleri kıyaslayarak orijinal nüshanın 1294 yılında yazıldığını iddia etmiştir (Ünal 2010: 3). Rasovskiy, İtalyan bölümünün başında bulunan 1303 tarihini eserin oluşturulma değil, kopya tarihi olduğunu, pratik kullanıma yönelik yazıldığı için birçok defa istinsah edilmiş olabileceğini ve dolayısıyla 13.yy. içerisinde telif edildiğini öne sürmüştür (Çağatay 1944: 762-763). Gabain, eserin yazılış tarihini 1303-1362 aralığı olarak vermiştir (Gabain 1998: 67); zira söz konusu eser 1362 yılında şair Petrarca tarafından Venedik'teki St. Marcus Kütüphanesi'ne hediye edilmiştir.

³ Yaygın adlandırmadan farklı olarak, Ligeti, birinci bölümü 'tercümanların kitabı'; ikinci bölümü de 'misyonerlerin kitabı' olarak adlandırmaktadır (bk. Golden 1992: 32).

⁴ Eserin içeriği ile ilgili daha geniş bilgi için bk. Saadet Çağatay, "Codex Cumanicus Sözlüğünün Basılış Dolayısıyla", Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi, C. 2, S. 5, 759-772, Ankara; Ahmet Caferoğlu, Türk Dili Tarihi II, Alfa Yay., Ankara, 2001, 161-186; Peter B. Golden, The Codex Cumanicus, Central Asian Monuments, ed. H. B. Paksoy, Isis, İstanbul.

⁵ "Vocabulaire latin, persan et coman, d'après un manuscrit écrit en 1303 et provenant de la bibliothèque du célèbre poète Francesco Petrarca", Memoires relatif a l'Asiet, III, Paris, 1828.

rine pek çok makale yazılmış⁶; ancak kitap hacminde çalışmalar sınırlı kalmıştır. CC üzerine ilk kapsamlı çalışma Macar bilim adamı Comes Géza Kuun tarafından 1880'de yapılan transkripsiyon çalışmasıdır.⁷ Bunun ardından iki önemli adım Kaare Grønbech tarafından atılmış, Danimarkalı Türkolog 1936'da öncelikle CC'nin iyi bir tıpkıbasımını yaptırmış⁸, 1942'de ise eserin sözlüğünü hazırlamıştır.⁹ Grønbech'ten sonraki en kapsamlı ve ciddi çalışmalar Rumen bilim adamlarından gelmiştir. Vladimir Drimba 1973'te yayınladığı *Syntaxe Comane* isimli çalışmasında CC'deki Kuman dil malzemesini söz dizimi bakımından incelemiş ve eserdeki metinlerin transkripsiyonlu şekillerini paylaşmıştır.¹⁰ Drüll Dagmar ise 1980'de yayınladığı çalışmada eserin tarihî ve toplumsal yönlerini ele almış, eserin yazıldığı yer, tarih ve yazarlarına dair kendi araştırmalarını ortaya koymuştur.¹¹ Codex üzerine yakında dönemde basılan kitaplar arasında Vladimir Drimba'nın transkripsiyon çalışması¹² ile Aleksandr Garkavets'in, eserin Grønbech'ten sonra yapılan ikinci tıpkıbasım neşri vardır.¹³ Garkavets'in 2007'de yayınladığı *Kıpçakskoj Pismennoe Nasledie-II* adlı çalışmada Codex Cumanicus'taki dualar, ilahiler ve bilmecelere de bir bölüm ayrılmıştır. Aleksandr Garkavets, bu bölümde, söz konusu Kumanca metinlerin transkripsiyonunu Rusça tercümelemleri ile birlikte vermektedir (Garkavets 2007: 73–117).

Türkiye'de ise bu dil yadigârının tamamını içine alacak bir çalışma ne yazık ki yapılmamıştır.¹⁴ Çalışmalar arasında özgün olanlar yerine daha ziyade Batılı bilim adamlarının yayımlarından çeviri yapılmıştır ki, bunlardan biri de bu yazının yazılma amacını teşkil eden *Kuman Lehçesi Sözlüğü* yayını olup Kemal Aytaç tarafından Grønbech'in *Komanisches Wörterbuch* (1942) adlı çalışmasından çevrilmiş

⁶ Codex Cumanicus üzerine yazılan diğer makaleler: Wilhelm Radloff , "O yazıke Komanov po povodu İzlanija Kumanskogo Slovarya" Mém AIS XLVIII, No 4, 1884, s. 1 – 53; Wilhelm Radloff , "Zur Sprache des Komanen", Intzschl, 1884, s.377 – 382; Wilhelm Radloff , "Das Türkische Sprachmaterial des Codex Cumanicus", Memoires de l'Academie imperiale des sciences de St. Petersburg, VI serie XXV,6, 1887; Willy Bang, "Zur Kritik des Codex Cumanicus", Louvain, 1910; J. Nemeth, "Die Rätsel des Codex Cumanicus", ZDMG, 47,1913, s.577-608; Tadeusz Kowalski, "A propos du Codex Cumanicus", Rocznik Orientalistyczny, VI,1929, s.210-215; S. E. Malov, "K istorii i kritike Codex Cumanicus", Izvestiya Akademii nauk SSSR, Otdeleniya gumanitarnix nauk, Moskva 1930, N 5, s.347-375;

⁷ Codex Cumanicus – Bibliotheca Ad Templum Divi Marci Venetiarum, Budapestini, 1880.

⁸ Codex Cumanicus in Faksimile herausgegeben (mit einer Einleitung von K. Grønbech), Monumenta Linguarum Asiae Maioris I., Kopenhagen, 1936.

⁹ Komanisches Wörterbuch – Türkischer Wortindex zu Codex Cumanicus, Kopenhagen, 1942.

¹⁰ Syntaxe Comane, Bucarest, 1973.

¹¹ Der Codex Cumanicus - Geschichte und Gesellschaft, Stuttgart, 1980.

¹² Codex Cumanicus: Édition diplomatique avec facsimilés, Bucarest, 2000.

¹³ Codex Cumanicus Kıpçako-Polovetskie Teksti XIII-XIV vv., Almatı, 2004.

¹⁴ Saadet Çağatay, "Codex Cumanicus Sözlüğü'nün Basılış Dolayısıyla" adlı makalesinde Necib Asım, Fuad Köprülü, Abdülkadir İnan ve Ahmet Caferoğlu gibi bilim adamlarının Codex Cumanicus ile ilgili katkılarından bahseder (1944: 764-765). Çağatay'ın yukarıda adı geçen makalesinden sonra yayımlanan özgün çalışmalar arasında doğrudan Codex'i ele alan bir çalışma yok gibidir. Ufuk Tavkul, "Codex Cumanicus" Karaçay-Malkar Türkçesi" (Türk Dünyası Dil ve Edebiyat Dergisi, (15), Bahar 2003, 45-81.ss.) adlı yazısında, Codex ile ilgili birtakım malumatlar verdikten sonra bu eserin söz varlığı Karaçay-Malkar Türkçesi ile karşılaştırmıştır.

ve 1992 yılında Kültür Bakanlığı desteği ile yayımlanmıştır.¹⁵ Prof. Dr. Osman Nedim Tuna'nın kısmen müdahil olduğu bu çeviri yayının o tarihten bu yana ikinci bir baskısı olmamış, dolayısıyla belki de telafi edilecek olan eksiklikler olduğu gibi kalmıştır. Aytaç da yayının başında bu minvalde olarak "Eldeki bu eser, işte K. Grönbech tarafından hazırlanan bu Kumanca-Almanca sözlüğün, Türkiye Türkçesine çevirisi- sidir. Ne var ki, burada sadece günümüz Almancası karşılığı olan kelimeler çevrilmiş olup, çok az sayıdaki diğer kelimelere, bu ilk baskıda yer verilmemiştir." (KLS: VIII-IX) demektedir.

Türkiye Türkolojisine şüphesiz fayda sağlayan bu çalışma, aşağıda verilecek hususlar göz önünde bulundurulup tekrar neşredilirse bilimsel bir yayın olarak Türkoloji camiasına daha ciddi bir katkı sağlayabilir.

Metot Sorunları

Kaynak çalışmadaki giriş bölümünün çevrilmemesi/verilmemesi:

Grönbech, çalışmasının başında; Kumancanın sesbilimsel varlığı ve ağızları (KW: 6-11), CC'nin sesbilim açısından yorumu (KW: 11-19) ve seslerin rekonstrüksiyonunda izlenen prensipleri (KW: 19-26) hakkında bilgi verdiği 22 sayfalık bir giriş bölümü vermiştir. Aytaç çevirisinde bu bölüme yer ayrılmamıştır. Bir bilim emekçisinin çalışmasını kullanıp, onun görüşlerine hiç yer vermemek, bilim etiği açısından doğru olmasa gerek. Osman Nedim Tuna'nın c- müdahalesi (ki bu da iki satırda açıklanamayacak bir imla meselesidir) dışında tamamıyla Grönbech'e dayanan bu çalışmada onun görüşleri en azından özet hâlinde verilmeli, devamında ise daha teferruatlı bir itiraz bölümü hazırlanmalı idi.

Sözlük verilerinin transliterasyonsuz verilmesi:

Codex Cumanicus, her ne kadar Latin harfli bir metin olsa da kullanılan yazı karakterleri Latin temelli Türk alfabesinden çok farklı olup, Türkçe (Kumanca) sesleri hangi harflerle ikame edeceklerini bilemeyen yazıcılar sıklıkla farklı harflere veya harf birliklerine başvurmuşlardır.¹⁶Grönbech, çalışmada, diğer tarihî ve çağdaş biçimleri göz önünde bulundurarak, en uygun transkripsiyonu vermeye çalışmış; ancak sadece bununla yetinmeyip, çalışmaya başvuranların orijinal imla hakkında fikir edinebilmeleri için köşeli parantez içinde sözcüklerin orijinal biçimlerini de (ör. *aŋınça* [aŋınza]) vermiştir. Bu veriler sayesinde, giriş bölümdekini izahatlarını görmeden bile, hangi sesin orijinal metinde nasıl yazıldığı ve Grönbech'in bunları nasıl (ör.; *agenic* > *aŋynγyč*) transkribe ettiğini anlamak mümkün olmaktadır. Aytaç

¹⁵ Tam künyesi: Kaare Grönbech, *Kuman Lehçesi Sözlüğü*, çev. Prof. Dr. Kemal Aytaç, Kültür Bakanlığı Yay., Ankara, 1992.

¹⁶ Çağatay, bu noktada benzer seslere sahip oldukları için Alman yazıcıların daha başarılı olduklarını söyler (bk. 766).

çevirisinde ise bu katkı maalesef dikkate alınmamış, neden alınmadığı da belirtilmemiştir.

Ön ses c- müdahalesi:

Çeviri yayınının XI. sayfasında da “Grönbech neşrinde *y* sırasında gösterilen bazı kelimeler *i* ve bazen *c*'den önce, orijinalde *g* yazıldığından, *j* ile yazılanlardan farklı olmak gerekir. Bu Tatarca'nın da bir özelliğidir. Bu bakımdan böylece *c* sırasına alındı.” şeklinde belirtildiği üzere, Osman Nedim Tuna, CC'deki imlaya binaen farklı bir okuma tercihinde bulunmuştur. Yukarıda alıntılan ifadeyi örneklemek gerekirse Tuna, orijinal yazımları *gi-* ‘sammeln, versammeln, anhäufen // yağmak, toplamak’ (126, 4), *giemis* ‘frucht, obst // yemiş, meyve’ (132, 2; 143, 22; 147, 8; 26, 2; 78, 15), *gichov, gichov* ‘tempel, kirche // tapınak, kilise’ (121, 11, 16; 141, 10), *gichrar* ‘bekenntnis // ikrar, itiraf’ (14, 2), *gigil-, gikil-, gichil-* ‘fallen, stürzen // yıkılmak, düşmek’ (113, 14; 11, 8-9) *gil* ‘jahr // yıl’ (71, 12), *gilbra-* ‘verbinden, hinzufügen // eklemek, bağlamak’ (160, 12), *gillan* ‘schlange // yılan’ (125, 33), *giltra-* ‘blitzen // çakmak (yıldırım)’, *giltrin* ‘glas, flasche // cam, cam bardak’ (93, 27; 104, 13), *girga-* ‘sich belustigen, Gastmahl halten // eğlenmek, yemeğe oturmak’ (160, 15), *girgac* ‘haken // çengel’ (105, 15), *girt-* ‘zerreisen // yırtmak’ (21, 1-9), *gischiç* ‘minze // nâne’ (106, 23) şeklinde olan bu örneklerin, çağdaş Tatarcadaki ses olayı dolayısıyla, *c*-li okunması gerektiğini teklif etmiş ve Grönbech'te de *y* sırasında olan yukarıdaki sözcükleri *c* sırasına aldırılmıştır.

Kuun tarafından yapılan çalışmada daha ziyade transliterasyon tercih edildiği için bu sözcüklerin nasıl olması gerektiğine dair bir bilgi bulamamaktayız. Grönbech sözlük çalışmasının girişinde -her ne kadar detaylı bir izah olmasa da- *i* harfinin önünde *g*'nin neredeyse her zaman /y/ sesini karşıladığını ifade etmiştir (KW: 13).

Orçun Ünal, eserin İtalyan bölümü üzerine hazırladığı yüksek lisans tezinde, ünsüzlerin imlası bahsinde *g* harfinin /g/, /k/, /ð/ seslerini ve *i* harfinden önce de /c/ sesini karşıladığını söylemiş; ancak *gift* dışındakileri (*giltramac, girtmac, giltrin*) Grönbech gibi *y*-li transkribe etmeyi uygun görmüştür (Ünal 2010: 26–27); bununla birlikte Ünal, aynı tezin *Kelime Başı /y/ Sesinin Durumu* bölümünde “*Kelime başındaki /y/ fonemi, Kuman Türkçesinde birçok kelimedede korunmaktadır. Ancak kelime başında gi- şeklinde yazılan bazı kelimeler, /y/ foneminin kelime başında bir [c] allofonu olduğunu düşündürmektedir. Örnek olarak yırt- fiili, her seferinde girt- şeklinde yazılmıştır ve [cirt-] okunabilir.*” demektedir.¹⁷

Codex'teki alıntı sözcüklerde *g* harfinin fonetik tayini daha kolaydır: *gahalluq* (> *cahalluk*), *gift* (> *cift*), *gigar* (> *cigar*), *gingibil* (> *cincibil*) (KW: 98). Bunun yanında aynı

¹⁷ Buna rağmen, tezin transkripsiyon bölümünde örneğin, *girtarmē* ≈ *yırtarmen* (*cirtarmen*?) soru işareti ileler. (Ünal 2010: 129). Bununla birlikte, Ünal, görüşmemizde, kendisinin bu tarz örneklerde *y*-li transkripsiyondan yana olduğunu; zira Tatarca ve Karayca-Malkarcada *c*leşme görülse de Karaycada görülmediğini, bu noktada Ermeni-Kıpçakçasındaki verilere güvendiğini söylemiştir.

sesi vermek için daha açık bir harf olarak ğ de kullanılmıştır¹⁸: *ğahan* (> *cahan*), *ğan* (> *can*), *ğins* (> *cins*), *ğomart* (> *comart*), *ğuhut* (> *cuhut*) (KW: 98). Bu ses çerçevesinde alınma sözcüklerde farklı imlaya sahip olanlarsa şunlardır: *jağhan* (> *cahan*), *yanauar* (> *canavar*), *jomard*, *jomart* (> *comard*, *comart*), *joap* (> *covap*), *julaghac* (> *culahak*), *jurum* (> *curum*). Bu noktada, Peter Golden ilginç bir görüş öne sürmüştür: "Şu dikkat çekicidir ki, Alman bölümü ("Misyonerler kitabı") *gahan* = *cahan* 'dünya', *gan* = *can* 'ruh, can', *gomard* = *comard* 'eliaçık' (bütün bu alıntılar Farsçadır) gibi Türkçe olmayan sözcüklerdeki *c*'yi *g* ile karşılarken, İtalyan bölümü ("Çevirmenler kitabı") bu sesi *j* veya *y* ile karşılanmıştır. Bu, her ne kadar *c*'li Farsça şekiller ayrıca düzenli olarak *i* ile karşılansa da, *y*'li telaffuzu gösteriyor olabilir, krş. *jağhan* = *yahan* veya *cahan*; *jomard*, *jomart* = *yomard* veya *comard*; *joap* = *yovap* veya *cowap* (< Ar. *cawab* 'cevap') ve *yanauar* = *yanawar* veya *canavar*. Ön seste *c* > *y* geçişi bazı Kıpçak lehçelerinde, özellikle alıntı sözcüklerde tanıdık bir hadisedir, krş. Başk. *yavap* 'cevap', *yemeyt* 'cemiyet, toplum' (< Ar. *cam'iyat*), *yihan* 'evren' (< Far. *cihan*, *cahan*)." (Golden 1992: 35).

Tuna, söz konusu sözcüklerin *c*-li okunması yönündeki görüşünde haksızdır, denemez; fakat bu konuda kesin bir yargıya varmadan önce bu imla meselesinin bu kadar açık olmadığını en azından söz içindeki şekilleri de vererek belirtmeliydi. Söz içi {gi} ses grubunun hangi seslik karşılıklar bulunduğunu aşağıdaki örnekler ile görebiliriz¹⁹:

I) /ɣ/'yi karşıladığı örnekler: *ağinguç* [aɣɪnɣuç], *ağirlap* [aɣɪrlap], *anzagina* [ançayına], *aşigir* [aşıyır], *çagir-* [çayır-], *çandırğine* [çándırɣına], *çinigip* [çınıyıp], *dagi* [dayı], *yage* [yayı], *jançigim* [yançıyım], *iargiçi/iergiçi* [yayrıç], *mozagina* [munçayına], *kabagi* [qabayı], *çagi-* [qayı-], *kaygi*, *caigi* [qayrı], *kargizlu* [qayrışlu], *sagin-* [sayın-], *saginç* [sayınç], *sagizla-* [sayışla-], *sagit* [sayıt], *sigit* [sıyıt], *yragir* [ırayır],

II) /g/'yi karşıladığı örnekler: *egir-* [ay.], *egiz* [ay.], *egilik* [ay.], *ertegi* [ay.], *frangi* [ay.], *ygina* [igine], *ygit* [igit], *iegit* [yegit], *kirigib* [kirigib], *sergiz-* [ay.],

III) /y/'yi karşıladığı örnekler: *tigil-* [tıyl-], *vgial-* [uyal-].

Bunların istisnası Arapça *hugira* [ħucira/ħucra], Farsça *ingir* [incir] ve *zingil* [zincil]'dir; ancak görüldüğü üzere bunlar alıntı unsurlardır.

Codex'te /c/ sesi için kullanılan *g* ve *j* harfleri yanı sıra *đ* harfi de mevcuttur ki, Grønbech, İtalyan bölümünde /c/ sesinin Latin/İtalyan sözcüklerindeki ile aynı (yani *g*) olduğunu; ancak eserin ikinci bölümünde Alman misyonerlerin *c*, *dz*, *s* harfleri yerine *ç*, *đ* ve *ş*'yi icat ettiklerini ifade etmiştir (KW: 8). *đ* ile yazılan sözcükler şunlardır: *đan* (CC 122, 21, 29 vd.), *đins* (CC 147, 5), *đuhut* (CC 122, 39; 126, 17).

¹⁸ Bu harfte, Grønbech ve Drimba arasında bir uyum vardır. Kuun ise bu harf yerine üstü aksanlı *g*'yi tercih etmiştir.

¹⁹ Tartışmalı Kumanca örnekler *gi-* ile başladığı için sadece *-gi-* 'li örnekler'le bakılacaktır.

Yukarıda da söylendiği gibi, Codex'te böyle bir tercih mutlaka temellendirilmeli, bütün eser bu hususta taranmalı, eğer bu imlada bir kesinlik yoksa *yltra-* (vd. örnekler) gibi bir maddede söz konusu olasılık (*ciltra-*?) şeklinde verilmeliydi.

Kısaltma bölümünün eksikliği:

Bu çeviride, Grønbech'in de yaptığı gibi, sözcüklerin bağlı olduğu tematik grubu (terimlikleri ölçüsünde) veya alıntı sözcüklerin kökenini gösteren *Hr.* (=Hiristiyanlık), *A.* (=Arapça), *F.* (=Farsça), *L.* (=Latince) *M.* (=Moğolca), *T.* (=Türkçe), *Y.* (=Yunanca) kısaltmaları kullanılmıştır; ancak iki çalışma arasındaki fark, Grønbech'in çalışmasının sonunda (1942: 315–316) tüm kısaltmaları bir liste hâlinde bulmak mümkün iken, Aytaç çevirisinde, Osman Nedim Tuna tarafından bir maddede zikredilenler arasında çalışmada kullanılan bütün kısaltmaları göremeyişimizdir (KLS: XI). Aytaç çevirisinde atlanan kısaltmalar şunlardır: *A.F.* (=Arapça-Farsça), *A.T.* (=Arapça-Türkçe), *Bot.* (= botanik), *F.A.Y.* (=Farsça-Arapça-Yunanca)²⁰, *F.T.* (=Farsça-Türkçe), *Karaçay.* (=Karaçay-Malkar Türkçesi), *R.* (=Rusça), *Tic.* (=Ticaret), *Y.* (=Yunanca). Bunun haricinde alt maddelerde dilbilgisel açıklamalar için kullanılan *Abl.* (= ablatif), *Akk.* (= akuzatif), *Dat.* (= datif), *Gen.* (= genitif), *Nom.* (= nominatif) kısaltmalara da yukarıdakiler gibi yer verilmemiştir.

Kaynak diller ile ilgili kısaltmalardan *aram.* (=Aramice)²¹ ve *ital.* (=İtalyanca) da Aytaç çevirisinde verilmemiştir. Kısaltmaları girişte yazılan bir maddede vermek yerine yine girişte veya çalışmanın sonunda daha muntazam ve eksiksiz bir kısaltma bölümü verilmeliydi. Eksik kalan kısaltmalar bölümü kaynağı kullanan kişiyi zor durumda bırakabilir.

Kaynak dil atıflarında yapılan katkı:

Grønbech'in sözcüklerin kaynak dillerine yaptığı atıflarda eksiklikler ve hatalar bulunmaktadır. Osman Nedim Tuna, çeviri yayının girişinde "Moğolca olduğu hâlde kaynağı gösterilmeyen bazı kelimeler yanlarında kaynak kısaltması verilerek belirtildi." demektedir. Bu katkı takdire şayan olmakla birlikte, Grønbech tarafından Türkçe *top* sözcüğünün *F.* (= Farsça) olarak yanlış dile dayandırılması düzeltilmeden bırakılmış, 96. sayfada yer alan *kelepen*, *keleppen* için orijinal çalışmada verilen *aram.* (=Aramice) atfı da atlanmıştır.

Terimlerde yabancı dil ağırlığı:

Aytaç, terimler konusunda tercihini kaynak dilden yana kullanmıştır. Seçtiği terimlerin kimisi Türkoloji literatürüne yerleşmiş olanlar kimisi de literatürün dışında kalanlardır. Bu ikinci grubu teşkil edenler bilimsel bir çalışma için kusurlu örnekler olup, kanıksanmış terimler ile telafi edilmelidir:

²⁰ Kaynak dilleri bu şekilde vermek Grønbech'in tasarrufudur.

²¹ Grønbech, bunu kısaltmalar listesinde vermeyi unuttu.

93. sayfada *Relatifpronom*; 107. sayfada *indefinites Relatifpronom*; işaret-relatif zamiri; 108. sayfada *devamlı kondisyonel ile bulunan idefinit*; 119. sayfada *nominal attribut*; 120. sayfada *verbal attribut*; 154. sayfada *attribut*; 162. sayfada *substantiv* olarak verilen terimler literatüre yerleşmemiş, dolayısıyla tamamen yabancı terimlerdir.

Bunun dışında terimlerin kullanımında da bir istikrarsızlık söz konusudur. 40. sayfada *-in hâli, -i hâli, -e hâli, -de hâli, -den hâli* tercih edilmişken, örneğin 105. sayfada bulunan *kim* sözcüğünde *Nom., Gen., Akk., Dat., Abl.*, kısaltmaları kullanılmıştır.

Bununla birlikte bu terim tercihlerinin çalışmanın tamamına yayılmadığını söylemek gerekir. Öyleyse bu kusurlu terimler taslak çalışmaların kalıntıları olup düzeltilmeden geçilmiştir.

ÖRNEKLEME SORUNLARI

Örnek cümledeki biçimle madde başındaki biçimin örtüşmemesi:

9. sayfadaki *anuklan-* maddesinde verilen *kim öz yazuhın yaşırsa alay bilingiz kim ol tengri yoluna anıklamaz* cümlesinde görüldüğü üzere fiil ne dönüşlü ne de yuvarlak ünlülüdür. Ayrıca yuvarlak ünlülü biçim CC'de hiçbir şekilde dönüşlülük eki ile örneklenmemiştir. Burada eski bir hata da Grønbech'e aittir: Dönüşlü şekilde *anyqlan-* [transliterasyonu: *ainclan-* (olması gereken ise *aniclan-*)] olarak verilen fiilin cümle içindeki biçimi *...anyqlamaz.*'dır (KW: 38). İlk çalışma olarak baktığımız Kuun'da, cümle içerisinde geçen *anıqla-*'nın *ainala-* olarak okunup (1881: 165), çalışmanın dizin bölümünde (*ainalamas* 'non delectatur') 'hoşnut olmak, memnun olmak' anlamıyla verildiği (1881: 247) görülmektedir ki, bu tamamen farklı bir noktadadır. Son transkripsiyon çalışması olan Drimba'nın yayınında bu sözcük *...ainclāmas...* [62v-28] şeklinde okunmuştur (Drimba 2000: 121). *a* harfi üzerinde nazal dalgası ile verildiği için {an} şeklinde okunmak durumundadır, dolayısıyla sözcüğün okunması gereken şekil *ainclan-*'dir²². Bununla birlikte, Grønbech (yukarıda da belirttiği gibi) bu şeklin *aniclan-* yerine yanlışlıkla *ainclan-* olduğunu ifade etmiştir (KW:38). Grønbech'in sözcüğü madde başında dönüşlü, cümle içerisinde dönüşlü eksiz verişi dikkatsizlik sonucu olmalıdır.

3. sayfadaki *agışdır-* maddesindeki örnek cümlede söz konusu sözcüğün *agıştır-* şeklinde geçmesi. Grønbech'e göre ettirgenlik eki, madde başı olan şekildekine uygun olarak, /d//lidir (KW: 30).

177. sayfadaki *tang* 'tan, şafak, gün doğumu' sözcüğü için verilen örnekte *tang erte* olması gereken biçim *tan erte* olarak verilmiştir. Bu, yazım hatası da olabilir.

²² Drimba, sadece transkripsiyon yaptığından çalışmasından sözcükler için uygun gördüğü anlamlar konusunda fikir sahibi olamamaktayız.

Örnek cümle/tamlama vs.'nin atlanması:

Aytaç, 115. sayfada verilen *kovan-*, *hovan-* maddesinde, Grønbech'te örnekleme olarak verilen *χovanγγyl*'ı vermemiştir.

129. sayfadaki *küyge* sözcüğünde, Grønbech, CC'de geçen *eşitmege küjge* örneklemeğini dikkate almamıştır. Aynı maddede yine Grønbech'in bu sözcük için verdiği "*Nomen actoris zu küj-*" bilgisi de atlanmıştır. Bu sözcük için 'bekleyen' çevirisi Almanca karşılıkla (*Wer erwartet*) örtüşüyor olsa da *küyge* ~ *küygen* gibi bir denklik olmadığı için -gA eki ile türetilmiş bu sözcüğün, taban fiilin 'kılıcı, faili' olduğu belirtilmelidir.

180. sayfadaki *taşı-* 'taşımak' sözcüğü için, Grønbech tarafından verilen (KW: 237), *taşydy* örneği atlanmıştır.

ANLAM**Fazladan verilen anlamlar:**

Grønbech, sözlüğünde *acıryamaç* maddesini verirken sadece alt madde olan *könül aciryamaç* birleşik fiili için 'reue // pişmanlık, nedamet' anlamını vermiştir (KW:28); ancak Aytaç, *acırgamah* (kendi imlası ile) için fazladan 'acımak, acınmak' anlamını da vermiştir (KLS: 1). Bu anlamın gereksiz olması yanında, fiili kalıplaşmamış gibi göstermesi gibi sakıncası da vardır. Grønbech bu sözcük için masterlı bir anlam vermezken, Aytaç'ın buna riayet etmemesi yanlıcı olabilir.

Hatalı anlamlar:

46. sayfadaki *cırğagıl* 'eğlence, ziyafet' şeklinde anlamlandırılmıştır; ancak bu şekil *cırğa-* fiilinin emir kipindeki çekimi olup 'quose' Orta Almanca anlama uygun olarak anlamlandırılmalıdır. Aynı anlamı Grønbech'te *qovan-*, *χovan-* maddesindeki *χovanγγyl* [*χoaangil*] çekimli şeklinde de görmekteyiz (KW: 201); zira çekimlenmiş bu iki fiil, Drimba'nın transkripsiyonundan da doğrulayabildiğimiz üzere aynı anlama bağlanmıştır (Drimba 2000: 141).²³

50. sayfadaki *çırmiş* sözcüğü için 'kutlanmış, çemrenmiş' anlamları verilmiştir. Grønbech'in verdiği 'gefaltet' anlamına istinaden 'çemrenmiş' kabul edilebilir; ancak 'kutlanmış' anlamı kesinlikle yanlıştır. Burada 'katlanmış' yerine sehven 'kutlanmış' yazılmış olma ihtimali mevcuttur; zira *gefaltet* çekimli şeklinin yalın fiili *fallen* 'katlamak, bükmek' anlamlarına sahiptir.

²³ Aynı doğrulamayı Kuun'da (1880: 221) da yapmak mümkünse de Kuun'un okuduğu şekil, diğer iki çalışandan farklı olarak *niose*'dir.

Verilmeyen anlamlar:

214. sayfada, *yabuldrak* sözcüğü sadece 'yapraklar' olarak çevrilmiştir; ancak Almanca *blätter*, *laub* (bk. KW: 109) yalnız 'yaprak' anlamına gelmeyip 'varak, kâğıt' anlamına da gelmektedir, nitekim Latince *folio* da bunu destekler niteliktedir.

Semantik bölümlene eksikliği:

7. sayfadaki *al-* sözcüğünde 'almak' ile 'evlenmek'; 35. sayfada *bişür-/bişir-* sözcüğünde 'olgunlaştırmak' ve 'pişirmek'; 172. sayfadaki *sun-* sözcüğünde 'sunmak' ile 'sarfetmek'; 212. sayfada *ütürmek* sözcüğünde 'kalem' ve 'keski' anlamlarının numara veya (;) yoluyla ayrılmaması kafa karışıklığına yol açabilecek bir eksikliklerdir.

Fiillere -mA ekli karşılık verilmesi:

Çeviride fiiller çoğunlukla -mA ile anlamlandırılırken, 38. sayfadaki *boşat-* 'serbest bırakma, bağışlama' fiilin canlılığına aykırıdır.

Problemlerli anlamlar:

Aytaç, çevirisinin 5. sayfasında *alış-* sözcüğü için uygun olan 'değişmek, (bir şeyi başka bir şey karşılığında) değiştirmek' anlamlarını verdikten sonra örnek olarak verilen *alışır-men* için 'alışırım', *alışkil* için ise 'alışık, alışmış' anlamlarını vermiştir. Grønbech'in kısmen rol oynadığı bu hatada, öncelikle tarihî Türkçenin bir sözcüğünü, her ne kadar bunlar aynı sözcükler olsa bile, Anadolu'da anlam geçişi yaşamış ve temel anlamını tamamen yitirmiş çağdaş biçimi olan *alış-* ile karşılamak bu kaynak üzerinden çalışma yapacak kişileri fahiş hatalara sürükleyebilir; zira çağdaş Türkiye Türkçesinde bu fiil hiçbir şekilde 'değiş tokuş etmek, değişmek, değiştirmek' anlamında kullanılmaz (bk. TS 2009: 75). İkinci hata ise emir kipinde çekimlenmiş (teklik 2. şahıs + pekiştirme) olan bir fiilin anlamının türetilmiş 'alışık, alışmış' ile verilmesidir. Peki bu hatada Grønbech'in payı ne idi? Grønbech, *alış-* maddesinde *alışır-men* için derkenar 'minäyiu (yani *mēnjaju*)' ve *alışqyl* için yine derkenar 'mineyse (yani *mēnjajsja*)' anlamlarını vermiştir; ancak belirtildiği üzere derkenar bilgi olup, *alışırmen* ve *alışqyl*'in Latince sütunundaki karşılıkları sırasıyla '*canbio res*' ve '*canbia*'dır (bk. Kuun: 14; Drimba 2000: 44). Derkenar sözcükleri olan *minäyiu* ve *mineyse*'e gelince, her ne kadar bu sözcükleri yanlış okumuş olsa da, Kuun verdiği dipnotta, Klaproth'un bu sözcükleri Rusça *meniaou* ve *menai* olarak belirlediğini paylaşmıştır (bk. 1880: 14). Gerçekten de çağdaş Rusçada 'değiş tokuş etmek' anlamında bir *менять* fiili mevcut olup, bunun da geniş-şimdiki zaman kipindeki teklik birinci şahıs çekimi (Я) *меняю* {*mēnjaju*} ve bu fiilin dönüşlü biçimi olan *меняться*'nın teklik ikinci şahıs çekimi (Ты) *меняйся* {*mēnjajsja*}'dır. Görüldüğü üzere, Grønbech'in okuyuşu ile Klaproth'un saptaması birbirini tamamlamaktadır.

SIRALAMA-MADDELEME

Gönderme hataları:

16. sayfada *avursı-* fiili için 3. sayfadaki *agırsıy* ismine gönderme yapılmıştır. Bu sayfada madde başının *agırsıy*, *avursı* olduğu yani *avursı*'nın bir fiil değil, isim olduğu görülmektedir. Grønbech *çuçul-* fiili için aynı anlama sahip *suçul-* fiiline gönderme yaparken (KW: 77), Aytaç çevirisinde bu göndermeyi görememekteyiz.

Sesteş sözlük verilerinin numaralandırılmadan verilmesi:

7. sayfadaki *al-* 'iktidar bildiren yardımcı fiil', *al-* 'almak, evlenmek' sözcükleri²⁴; 12. sayfadaki *artmak* 'artma', *artmak* 'heybe'; 45. sayfadaki *bütünlük* 'mükemmellik', *bütünlük* 'hakikat (inanmak)'²⁵; 150. sayfadaki *ögüz* 'ırmak'; 117. sayfadaki *tang* 'tan, şafak, gün doğumu', *tang* 'mucize', *tang* 'eşya dengi'; 185. sayfadaki *ters* 'ters', *ters* 'bir çeşit bez'; 216. sayfadaki *yalçı* 'gündelikçi', *yalçı* 'ilicçi, düğmeci'; 224. sayfadaki *yaz-* 'hedefe isabet ettirememek', *yaz-* 'karışık (dolaşık) bir şeyi çözüp ayırmak' sözcükleri numaralandırılmamıştır. Halbuki *al 1* 'hile, dalavere, kurnazlık', *al 2* 'al, açık kırmızı' (KLS: 4), *arı 1* 'arı, saf, temiz, kutsal', *arı 2* 'buradan başlayarak, buradan itibaren' (KLS: 10–11), *at 1* 'at', *at 2* 'isim, ad' (KLS: 15); *kök 1* 'kök', *kök 2* 'gök; mavi' (KLS: 117), *tek 1* boş, insan ve hayvanın bulunmadığı yer, sakin, sessiz', *tek 2* 'hızlı' (KLS: 182) örneklerinde numaralandırma kullanılmıştır.

-mAk isim-fiil (matar) ekli fiillerin hem madde başı hem alt madde olması:

Grønbech'in tasarruflarından azade olarak²⁶ 69. sayfada *eşitmek* sözcüğü *eşit-* maddesinin alt maddesinde yer alırken, donmamış bir sözcük olan *anukla-* 9. sayfada *anuklamak* biçiminde madde başı olarak sunulmuştur. 12. sayfada, *artmak* sözcüğü Grønbech'ten farklı olarak, *art-* maddesinin alt maddesi yapılmak yerine *-mAk* eki ile müstakil bir sözcük olarak sunulmuştur. 116. sayfadaki örnekte ise matar çizgisi ile verilmesi gereken *köçür-* sözcüğü, *köçürmek* olarak yazılmıştır. Örnek cümlede de bu sözcüğün matar ekli biçimi kullanılmayı gerektirecek bir durum olmayıp *tengri köçürdi hazız boyıng mengülükge* cümlesinde görüldüğü üzere fiil zaman ekiyle çekimlenmiştir. 180. sayfada *taşı-* fiili hem matar çizgisiyle hem de *-mAk* matar eki ile madde başı yapılmıştır.

Yanlı maddeleme / alt maddeleme:

9. sayfada, *ol* zamirinin alt başlığı olması gereken *anıçça* şekli müstakil bir madde başı olarak verilmiştir. Yine aynı sayfadaki *anı kattı urdılar* cümlesi bir madde başı hâlinindedir.

²⁴ Aslında bu ikisi bizzat aynı sözcük olup bir sözlükte, Grønbech'in de yaptığı üzere, aynı madde altında verilmelidir (bk. KW: 33–34).

²⁵ Grønbech'de de bu şekildedir.

²⁶ Kimi durumlarda Grønbech, matarlı bir fiili madde başı yapmış; ancak bunun isimlik durumuna dikkat etmiştir (örn., *alyştırmaq*, bk. 36).

46. sayfadaki *cırgagıl* 'eğlence, ziyafet' anlamıyla ayrı bir madde yapılmıştır; ancak bu şekil *cırğa-* fiilinin emir kipindeki çekimi olup, Grønbech'te olduğu gibi, *cırğa-* (veya *yırğa-*) fiilin altında yer almalıdır. Aytaç, bu çekimli şekli 'eğlence, ziyafet' olarak çevirmiştir ki, bu hatalıdır. Her ne kadar Grønbech, *gırgagıl* örneğini 'quose' Orta Almancadaki anlamıyla bırakmış ve Aytaç bunu çevirememiş olsa da Grønbech'te *qovan-*, *çovan-* maddesinin altında yine 'quose' anlamıyla *çovanıyl* [*çoaangil*] de vardır (KW: 201).

114. sayfadaki *kongranış-men* 'sokranıyorum'²⁷, bir üstündeki *kongrang-* sözcüğünün alt maddesi olacağı yerde müstakil bir madde hâlinde yazılmıştır.

181. sayfada bulunan *tegmek* 'değer, paha', 182. sayfada yinelenmiştir. CC'de *tüget-* gibi bir fiil olmadığı hâlde, muhtemelen *tüzet-* yerine, Aytaç çevirisinde 204. sayfada yer almıştır. 218. sayfadaki 'karar vermek' anlamlı *yar-* sözcüğü birleşik fiil olarak örneklenen *yargu yar-* 'idari ve mahkemesel'²⁸ karar vermek'²⁹, 219. sayfada madde başı yapılmıştır. 115. sayfadaki *korkunç-bile* 'korku ile, korkarak' *korkunç* sözcüğünün alt maddesi olması gerekirken madde başı yapılmıştır.

6. sayfada *alguçı*, *öç alguçı* sözcüklerinin *almazlık*'in,³⁰ 115. sayfada bulunan *korkunç*'nin da *korkunç-bile*'nin alt maddesi olarak verilmesi hatalıdır.

Sıralama sorunları:

Muhtemelen önce *-mAk* eki ile listelenen fiiller, daha sonra mastar çizgisiyle gösterildi ve bu bazı sözcüklerin sıralamasında sorun teşkil etti. 50. sayfada *çırma-* sözcüğünün, *çırma-*'tan önce; 53. sayfada *çüvel-* sözcüğünün, *çüve-*'den önce; 68. sayfada *esirge-* sözcüğünün, *esir-*'ten; 181. sayfada bulunan *teğirmen* sözcüğünün, 182. sayfadaki *teğirme'*den; 181. sayfada bulunan *tegmek* sözcüğünün, *tegene*, *teğirmen*, *teğirmençi*, *teğirme'*den önce olması alfabetik sıralamayı bozmaktadır.

Tekrarlanan sözcükler:

Aytaç çevirisinde bazı sözcükler mükerrerdir. 200. sayfada bulunan *tu-şanbe* 'pazartesi', 196. sayfada da tekrarlanmıştır.

Bu tek örnek dışındakiler, bu yazının *Metot Sorunları* bahsinde ifade edilen *c-*'li okuma tercihi dolayısıyla, Grønbech'te *j* (= *y*) sırasında verilen sözcükler Aytaç'ta *c* sırasında yer almıştır; ancak bu yapılırken bu sözcüklerin *y-*'li şekilleri de hatalı olarak verilmiştir. Bu sözcükler şunlardır:

²⁷ Çekimlenmiş fiilin doğru şekli *kongrangır-men* olmalıydı (bk. KW: 199).

²⁸ Aytaç, Türkçe Sözlüklerde yer almayan bu sözcük yerine *adli* veya *yargısal* sözcüklerini kullanmalı idi.

²⁹ *mahkemesel* tabiri Aytaç'ın tasarrufudur.

³⁰ Grønbech, *almazlıq'ı al-* fiilinin dönmemiş bir biçimi olarak gördüğünden olsa gerek, *alguçı* dâhil, bunları, *al-* maddesi altında sunmayı uygun görmüştür (KW: 33-34).

ci(y)- ‘yığmak, toplamak’ 126, 4 (KLS: 45) ve *yı-* ‘yığmak, bir yere toplamak’ 126, 4 (KLS: 228); *cıkıl-, cihıl-, cıgil-* ‘yıkılmak, düşmek’ 11, 8-9; 113, 14 (KLS: 45) ve *yıkıl-, yihıl-, yıgil-* ‘yıkılmak, devrilmek’ 11, 8-10 (KLS: 228); *cıl* ‘yıl’ 71, 12; 73, 2 (KLS: 45) ve *yıl* ‘yıl’ 71, 12; 130, 8 vd. (KLS: 228); *cılan* ‘yılan’ 125, 33 (KLS: 45) ve *yılan* ‘ay.’ 125, 33 (KLS: 229); *cılbra-* ‘eklemek, bağlamak’ 160, 12 (KLS: 46) ve *yılbra-* ‘bağlamak, eklemek’ 160, 12 (KLS: 229); *cıltra-* ‘çakmak (yıldırım)’ 33, 3-4 (KLS: 46) ve *yıltra-* ‘şimşek çakmak’ 33, 3-4 (KLS: 229); *cıltrın* ‘cam, cam bardak’ 93, 27; 104, 13 (KLS: 46) ve *yıltrın* ‘şişe’ 104, 13 (KLS: 229); *cırğa-* ‘eğlenmek, yemeğe oturmak’ 160, 15 (KLS: 46) ve *yırğa-* ‘eğlenmek’ (varak bilgisi yok!) (KLS: 229); *cırğak* ‘çengel’ 105, 15³¹ (KLS: 46) ve *yırğak* ‘kanca, çengel’ 105, 13 (KLS: 229); *yışkıç* ‘nâne’ 106, 23 (KLS: 46) ve *yışkıç* ‘nâne’ 106, 23 (KLS: 229); *cırt-* ‘yırtmak’ 21, 1-9 (KLS: 46) ve *yırt-* ‘ay.’ (varak bilgisi yok!).

Yukarıdaki bu sözcükler, tekrarlanmaları dışında birtakım başka hatalar da barındırmaktadırlar. Mesela, *cılbra-*’nın *y-*’li formda ekstra bir ünlü ile *yılbra-*, aynı şekilde *cıltra-*’nın *yıltra-*, *cıltrın*’ın *yıltrın* olması hatalıdır; zira bunlar Grønbech’te (1942: 133) *jylbra-* [gilbra-], *jyltra-* [giltra-], *jyltryn* [giltrin] şeklindedir. Aynı sözcüklerde bir başka hata ise aynı sözcük olmalarına rağmen kimileri tek bir anlamla verilirken diğer formun daha fazla anlama sahip veya tam tersi olması:

cırğa- ‘eğlenmek, yemeğe oturmak’ 160, 15 (KLS: 46) ve *yırğa-* ‘eğlenmek’

cırğak ‘çengel’ 105, 15 (KLS: 46) ve *yırğak* ‘kanca, çengel’ 105, 13 (KLS: 229)

cıltrın ‘cam, cam bardak’ 93, 27; 104, 13 (KLS: 46) ve *yıltrın* ‘şişe’ 104, 13 (KLS: 229)

cıltra- ‘çakmak (yıldırım)’ 33, 3-4 (KLS: 46) ve *yıltra-* ‘şimşek çakmak’ 33, 3-4 (KLS: 229) sözcüklerinin anlamlandırılışında Aytaç, *yıldırım* = *şimşek* gibi bir eşitleme yapmış; ancak bu sözcükler yakın anlamlı olsalar da eş anlamlı değildir.

Atlanan sözcükler:

Grønbech’te yer alan *turbut* “ipomæ turpethum ‘turbiti’” (KW: 257) sözcüğüne çeviri yayında yer verilmemiştir.

İMLA

İmla sorunları:

Birçok yayında gerek çalışandan gerekse yayımcılardan kaynaklanan imla hatası bulunmaktadır. İmla hataları bir yayın eleştirisinde çok hayati olmamakla birlikte, yeni baskılarda telafi edilmesi bakımından önemlidir. Aytaç’ın çevirisinde de düzeltilmesi gereken imla hataları mevcuttur.

³¹ Bu sözcük aslında CC’de sadece 105. sayfa 13. satırdadır (bk. KW: 133).

11. sayfada *arı* 2 sözcüğünün anlamındaki '**burdan...**'; 36. sayfada *bol* sözcüğünün anlamındaki '**yaradılmak**'; 9. sayfada *ant* sözcüğünün alt maddesi *ant iç-* için verilen anlamdaki '**andiçmek**'; 79. sayfada mastar çizgisi ile verilmesi gereken fiil *ıgray*; 204. sayfadaki *tüznet-*; 213. sayfada 'yay kurmak' anlamındaki birleşik fiil *ya, kur-*; 220. sayfadaki *yarlı* ve 229. sayfada '**bağlavmak**' olarak yazılan sözcükler sırasıyla *buradan, yaratılmak, ıgray-, tüznet-, yarıł-, bağlamak* olarak düzeltilmeli, 224. sayfada ikinci *yaz-* fiilinin anlamında tekrarlanan '**(dolaşık) birşeyi**' ise kaldırılmalıdır.

Transkripsiyon harflerinin ölçünlü Türkçe ile sınırlı olması:

Çeviride, çağdaş Türkiye Türkolojisinde kullanılmakta olan ğ, ò, ú transkripsiyon harfleri kullanılmamış, tamamıyla ölçünlü Türkiye Türkçesinin harfleri ile yetinilmiştir.

SONUÇ

Basıldığı günden bu yana Türkiye Türkolojisine katkı sağlamış olan bu çeviri, yeniden ele alınmalı ve yeni baskıda sözü edilen hususlar düzeltilmelidir.

KISALTMALAR

ay.	Aynı	krş.	Karşılaştırınız
bk.	Bakınız	ör.	Örneğin
CC	Codex Cumanicus		

KAYNAKÇA

- ÇAĞATAY, Saadet (1944), "Codex Cumanicus Sözlüğünün Basılışı Dolayisiyle", *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Dergisi*, C. 2, S. 5, Ankara: Ankara Üniversitesi Yayınları, 759-772.
- DRIMBA, Vladimir (2000), *Codex Cumanicus: Édition diplomatique avec Fac-Similés*, Editura Enciclopedica, Bucarest.
- GABAIN, A. von (1998), "Codex Cumanicus'un Dili", *Tarihi Türk Şiveleri* (Çev. Mehmet Akalın), Ankara: TKAE Yayınları, 67-122.
- GARKAVETS, A. (2007), *Kıpçakskoe Pismennoe Nasledie II – Pamyatniki Duhovnoy Kulturu Karaimov, Kumanov-Polovtsev i Armyano-Kıpçakov*, Kasean-Baur, Almatı.
- GOLDEN, Peter B. (1992), "The Codex Cumanicus", *Central Asian Monuments* (Ed. H. B. Paksoy, Isis), İstanbul.
- (KLS=) GRÖNBECH, Kaare (1992), *Kuman Lehçesi Sözlüğü* (Çev. Kemal Aytaç), Ankara: Kültür Bakanlığı Yayınları.
- (KW=) GRÖNBECH, Kaare (1942), *Komanisches Wörterbuch, Türkischer Wortindex zum Codex Cumanicus*, Kopenhagen.

KUUN, Geza (1880), *Codex Cumanicus bibliothecae ad templum Divi Marci Venetiarum Prolegomenis notis et compluribus glossariis instruxit*, Budapest.

ÜNAL, Orçun (2010), *Kodeks Kumanikus 1a-55a (Giriş-Metin-Dizin)*, Mimar Sinan Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Basılmamış yüksek lisans tezi), İstanbul.